

1

Johdanto

Kansanedustajaehdokkuus 2020-luvun Suomessa

Josefina Sipinen, Åsa von Schoultz & Elina Kestilä-Kekkonen

Teoksen tausta ja sisältö

Eduskuntavaaleista tarvitaan säännöllisesti uutta tutkimustietoa, sillä ehdokkuuteen ja kampanjointiin liittyvät toimintaympäristöt ovat alati liikkeessä. Puolueiden jäsenpohjan kaventuminen ja suomalaisten aiempaa heikompi sitoutuminen kansalaisyhteiskuntaan ovat vaikeuttaneet puolueiden ehdokashankintaa (Junkkari 2025; Koiranen et al., 2017, s. 16; Mickelsson, 2021, s. 356–357). Samalla yhteiskunnallisen keskustelun polarisoituminen ja verkossa tapahtuva häirintä asettavat uusia haasteita ehdolle asettumiselle ja kampanjoinnille. Lisäksi niin sanottu monikriisin aika (Tooze, 2022; Lawrence et al., 2024) monimutkaistaa päätöksentekoa: edustajien on samanaikaisesti ja nopeasti otettava kantaa lukuisiin, myös kansallisvaltioiden rajat ylittäviin ja keskenään risteäviin kriiseihin.

Tämä teos tarkastelee ehdokkaiden resursseja, kampanjointia ja poliittisia arvoja eduskuntavaaleissa 2023. Siten se jatkaa aiemmin Suomessa tehtyä varsin monipuolistaa ehdokastutkimusta, jossa on tarkasteltu muun muassa naisten (Kuitunen, 1998; 2000), nuorten (Perälä, 2018) ja maahanmuuttaneiden (Sipinen, 2021) ehdolle asettumista ja ehdokkaaksi rekrytointia, ehdokkaiden taustoja, arvoja ja asenteita (Sipinen & Koskimaa, 2020; Isotalo & Järvi, 2020; Isotalo & Rapeli, 2024), vaalikampanjoita (Mattila et al., 2020; Mykkänen et al., 2022; Söderlund, 2024) sekä vaalimenestyk-

seen vaikuttavia tekijöitä (von Schoultz & Papageorgiou, 2021; Söderlund et al., 2021; Isotalo & von Schoultz, 2024). Käsillä olevasta tutkimuksesta ovat vastanneet monet samat tekijät kuin vuoden 2019 eduskuntavaaliehdokkaita tarkastelleesta tutkimuksesta (Kestilä-Kekkonen & von Schoultz, 2020), sillä tarkoituksena on jatkaa uuden tiedon tuottamista ”demokratian ritareista” – heistä, jotka omistautuvat suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi ja kansanvallan puolustamiselle.

Kevään 2023 eduskuntavaaleja edeltäneet neljä vuotta olivat hyvin käännteentekeviä koko maailmalle ja myös Suomelle. Vuonna 2022 Venäjä hyökkäsi Ukrainaan, minkä seurauksena Suomi päätyi hyvin nopeasti hakemaan Nato-jäsenyyttä. Eduskuntavaaleja edeltäneissä kuntavaaleissa vuonna 2021 ja aluevaaleissa vuonna 2022 vaalikampanjointia vaikeutti merkittävästi globaali koronapandemia, mutta kevään 2023 eduskuntavaaleissa kampanjat kuitenkin pystyttiin käymään pääasiassa normaaliin tapaan.

Pandemian ja edellisellä kaudella voimaan astuneen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen jälkimainingeissa vuoden 2023 vaalien keskeisimmiksi teemoiksi nousivat hyvinvointivaltio ja talous (ks. Juha Ylisalon luku 3 tässä teoksessa). Lisäksi kevään 2023 vaalikampanja muistetaan erityisesti blokkipolitiikasta. Punavihreät puolueet sulkiivat arvopohjaan ja asiakysymyksiin liittyvien erojen vuoksi perussuomalaiset hallitusyhteistyön ulkopuolelle jo ennen vaaleja (Kestilä-Kekkonen et al., 2024a; Wass et al., 2024). Jo vuonna 2019 muut puolueet olivat suhtautuneet varauksellisesti yhteistyöhön Jussi Halla-ahon johtamien perussuomalaisten kanssa, mutta vuonna 2023 yhteistyön ehtoja tiukennettiin entisestään. Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo totesi tammikuussa 2023, että hallitusneuvotteluille perussuomalaisten kanssa ei ole esteitä, kunhan ohjelmallisista kysymyksistä, erityisesti työperäisestä maahanmuutosta, päästään yhteisymmärrykseen. Muutamaa päivää myöhemmin vihreiden puheenjohtaja Maria Ohisalo ilmoitti, että puolueen arvot ja tavoitteet ovat niin kaukana perussuomalaisista, että yhteistyö samassa hallituksessa olisi mahdotonta. Sosialidemokraattien puheenjohtaja Sanna Marin ja vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson tekivät samana päivänä vaalitentissä vastaavat rajaukset. Keskusta, kristillisdemokraatit ja RKP sen sijaan eivät tehneet rajoituksia hallitusyhteistyöstä.

Vihreiden, sosialidemokraattien ja vasemmistoliiton ilmoitukset loivat vaalien alla tilanteen, jossa keskeinen valinta asettui punavihreiden hallituspuolueiden ja oikeistolaisten pääoppositiipuolueiden välille. Marin pyrki vahvistamaan tätä kaksinapaista asetelmaa korostamalla Ylen vaalitentissä maaliskuun lopussa, että SDP:n vaalivoitto on ainoa keino estää kokoomuksen ja perussuomalaisten ”sinimustan hallituksen” muodostuminen seuraavalla vaalikaudella. Tällainen suoraan kilpailevia puolueita vastaan suunnattu negatiivinen kampanjointi on harvinaista Suomen poliittisessa lähihistoriassa, sillä Suomen vaalijärjestelmä suosii pääasiassa positiivista kampanjointia, jossa kritiikki tai hyökkäykset muita ehdokkaita kohtaan ovat vähäisiä. Tämä johtuu siitä, että avoimeen listavaaliin liittyy usein voimakasta kilpailua saman puolueen ehdokkaiden välillä, ja tämä puolueen sisäinen kilpailu

voi olla jopa intensiivisempää kuin eri puolueiden ehdokkaiden välinen kilpailu (ks. Helimäen ja von Schoultzin luku 6 tässä teoksessa).

Marin kuitenkin onnistui retoriikallaan houkuttelemaan punavihreän blokin kannattajien ääniä SDP:lle, ja tämän seurauksena vuoden 2023 eduskuntavaalit jäivät historiaan myös niin kutsutusta taktisesta äänestämisestä (Kestilä-Kekkonen et al., 2024b). Vaikka tämä toimi SDP:n eduksi – onnistuihan puolue lisäämään paikkamääräänsä verrattuna vuoden 2019 vaaleihin – SDP:stä ei kuitenkaan tullut pääministeripuoluetta, vaan Suomeen muodostettiin kokoomuksen, perussuomalaisten, KD:n ja RKP:n kesken oikeistohallitus. Kokonaisuutena punavihreä blokki eli SDP, vasemmistoliitto ja vihreät menetti paikkoja eduskunnassa (Kestilä-Kekkonen et al., 2024a).

Arvomaailmojen törmääminen ja politiikan blokkiutuminen voivat johtaa väestöryhmien välisen vastakkainasettelun syvenemiseen. Tästä syystä tutkimuksessa on viime vuosina kiinnitetty erityisen paljon huomiota niin kutsuttuun affektiiviseen eli tunnepohjaiseen polarisaatioon. Vaikka affektiivinen polarisaatio on Suomessa toistaiseksi ollut maltillista, sen taso vaihtelee puoluekannatuksen mukaan (Kawecki & Kekkonen, 2024). Affektiivisen polarisaation seurauksena myös ehdokkaisiin kohdistuva häirintä voi lisääntyä (ks. Isotalon ja Wassin luku 8 tässä teoksessa), ja tätä vauhdittaa etenkin kampanjoiden siirtyminen yhä enenevässä määrin verkkoon (ks. Kannaston luku 5 tässä teoksessa).

Tämän teoksen luvuissa tutkijat analysoivat, millaisia tukiverkostoja kansanedustajaehdokkaiden taustalta löytyy, miten he kampanjoivat ja rahoittavat vaalityötään, millaisia heidän poliittiset näkemyksensä ovat, ja miten poliittinen edustus toteutuu eri puolilla Suomea. Yksi useita lukuja läpileikkaava teema on suomalaisen vaalijärjestelmän ehdokaskeskeisyys ja sen seuraukset ehdokkaiden toimintaympäristölle.

Luvussa 2 Josefina Sipinen, Åsa von Schoultz ja Elina Kestilä-Kekkonen tarkastelevat sukupuolittunutta tietä ehdokkuuteen ja edustajaksi eli nais- ja miesehdokkaiden verkostoiltaan saamaa tukea. He osoittavat, että miehiin verrattuna naiset kokevat kautta linjan saaneensa enemmän kannustusta ehdokkuudelleen sekä puolueeltaan että lähipiiriltään. Tämä voi viitata siihen, että naisehdokkaat todella tarvitsevat enemmän tukea asettuakseen ehdolle, siinä missä miesten osalta vähäisempi tuen määrä ei muodosta estettä ehdokkuudelle. Kirjoittajat selittävät tätä miesten naisia vahvemman minäpystyvyyden kokemuksella eli luottamuksella omiin kykyihin toimia ehdokkaana ja mahdollisuuksien mukaan myös vaaleilla valittuna edustajana.

Luvussa 3 Juha Ylisalo tutkii puolueiden vaaliteemojen merkitystä ehdokkaiden kampanjoinnissa. Suomalaisessa avointen listojen vaalijärjestelmässä ehdokkaat keräävät ääniä puolueensa listalle, mutta heidän on myös välttämätöntä saada henkilökohtaisia ääniä päästäkseen itse riittävän korkealle listasijalle. Ylisalon analyysi osoittaa, että suurin osa ehdokkaista pyrkii hankkimaan huomiota sekä itselleen että puolueelleen. Puolueille tärkeiden teemojen suhteen ehdokkaat näyttävät korostavan uuden vaalikauden tavoitteita sisältäneitä vaaliohjelmia enemmän kuin

puolueiden suoriutumista edellisellä vaalikaudella. Ehdokkaiden tärkeimpinä pitämät ongelmat osoittavat, että vuoden 2023 eduskuntavaaleissa oli kyse erityisesti sosiaaliturvasta ja sote-palveluista sekä taloudesta. Puolueiden välillä on jonkin verran eroja ehdokaskampanjoiden puolue- ja ehdokaskeskeisyydessä. Valtiovarainministeripuolueena vaaleihin käyneen keskustan ehdokkaat pitivät puoluettaan melko vähän esillä ja korostivat muita harvemmin puolueensa vaaliohjelmaa ja aiempaa suoriutumista. Vasemmistoliiton ehdokkaat sen sijaan painottivat vahvasti puolueen teemoja. Yleisesti ottaen ehdokkaat painottavat oman puolueensa äänestäjäkunnan päällimmäisiä huolenaiheita.

Luvussa 4 Mikko Mattila tarkastelee ehdokkaiden kampanjointia ja sen rahoitusta vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sekä sitä, missä määrin ne erosivat vuoden 2019 vaaleista. Mattila painottaa, muiden lukujen kirjoittajien tavoin, suomalaisen vaalijärjestelmän ehdokaskeskeisyyttä, joka kannustaa ehdokkaita korostamaan omaa henkilöään usein myös muiden ehdokkaiden kustannuksella. Järjestelmä johtaa samalla hajautettuun kampanjarahoitukseen, jonka kokoaminen on pitkälti ehdokkaiden omalla vastuulla. Tästä syystä ammattimaisemmat ja dataohjatut kampanjointimuodot ovat Suomessa yleistyneet hitaammin kuin maissa, joissa puolueet vastaavat keskitetysti kampanjoiden organisoinnista. Toisaalta kampanjoinnin kokonaiskuvassa ei ole tapahtunut merkittäviä laadullisia muutoksia neljässä vuodessa, eivätkä keskimääräiset kustannukset ole kasvaneet. Silti menestyksenkäs kampanjointi on useimmiten kallista, ja noin puolet kampanjoista rahoitetaan ehdokkaiden omilla varoilla. Tämän seurauksena ehdokkaiden lähtökohdat eivät ole yhdenvertaiset.

Luvussa 5 Elisa Kannasto jatkaa kampanja-analyysia tarkastelemalla eduskuntavaaliehdokkaiden kampanjaviestintää sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median kautta poliitikot voivat pitää suoraan yhteyttä äänestäjiinsä ilman perinteisten tiedotusvälineiden portinvartijuutta. Samalla poliitikot tavoittelevat sosiaalisen median kautta myös journalistien huomiota ansaitakseen mediatilaa. Kannasto selvittää, miten tärkeinä eduskuntavaalien 2023 ehdokkaat eri puolueista ja ikäluokista pitävät sosiaalisen median alustoja, kuten Facebookia, Instagramia, Twitteriä, Youtubea ja Tiktokia. Hän osoittaa, että harva ehdokas keskittyy vain yksittäisen alustan kautta viestimiseen, vaan että kampanjointi on levinnyt monialustaiseksi. Sosiaalista mediaa lähestytään strategisesti, ja siten suositut alustat kasvattavat helposti suosiotaan entisestään, tai jos joku alusta menettää suosionsa, se näkyy nopeasti myös neljän vuoden vaalisyklin aikana. Tulosten valossa on kuitenkin syytä huomata, että siinä missä sosiaalisen median ajateltiin vielä sen olemassaolon alkuvaiheessa demokratisoivan kampanjoita vähentämällä tarvetta rahalliselle panostukselle, menestyminen eduskuntavaaleissa edellyttää yhä varsin mittavia kampanjabudjetteja, joista osa kuluu yhä ammattimaisempaan kampanjointiin sosiaalisessa mediassa.

Luvussa 6 Theodora Helimäki ja Åsa von Schoultz analysoivat ehdokkaiden negatiivista ja positiivista kampanjointia eli sitä, missä määrin ehdokkaat kritisoivat muiden ehdokkaiden ja puolueiden ehdotuksia ja toimintaa (negatiivinen kampanjointi) tai sen sijaan keskittyvät omien poliittisten näkemystensä ja saavutustensa

korostamiseen (positiivinen kampanjointi). Moderni negatiivinen kampanjointi liitetään usein Yhdysvaltain presidentinvaaleihin, missä esimerkiksi presidentti Donald Trump on erittäin tunnettu häpeilemättömästä kielenkäytöstään ja vastapelleidensa loukkaavasta nimittelystä. Suomalaiseen avoimeen listavaaliin tällainen käytös voi kuitenkin istua huonosti. Vaikka muiden puolueiden ehdokkaiden kritisointi voi olla hyödyllistä, oman puolueen ehdokkasiin kohdistuva kritiikki saattaa vähentää yhteistä äänimäärää puolueelle ja näin ollen vahingoittaa negatiivisesti kampanjoivaa ehdokasta. Helimäki ja von Schoultz osoittavatkin, että positiivinen kampanjointi korostui eduskuntavaaleissa 2023, sillä itselle tärkeiden asiakysymysten korostaminen oli selkeästi yleisin tapa kampanjoida ja erottua muista ehdokkaista. Naiset kampanjoivat keskimäärin positiivisemmin ja miehet negatiivisemmin, mikä voi liittyä siihen, että sukupuolistereotyyppien vuoksi naisia todennäköisesti rangaistaisiin enemmän, mikäli he kampanjoisivat voimakkaan negatiivisesti.

Luvussa 7 Janette Huttunen tutkii ehdokaskampanjoiden kohdentamista. Ehdokaskeskisessä vaalijärjestelmässä ehdokkaat kokoavat pitkälti omat kampanjaorganisaationsa ja vastaavat itsensä mainostamisesta. Käyttäkseen rajalliset resurssinsa mahdollisimman tehokkaasti ehdokkaat kohdentavat usein vaalikampanjansa heille, jotka ehdokkaat mieltävät potentiaalisiksi äänestäjäkunnakseen. Sosiaalisen median suosion myötä ehdokkailla on mahdollisuus kohdentaa kampanjansa yhä tarkemmin rajatuille väestöryhmille. Huttusen analyysi osoittaa, että ehdokkaat kohdentavat vaalikampanjoitaan itsensä kaltaisille ihmisille: naiset naisille, miehet miehille, nuoret nuorille ja iäkkäät iäkkäille. Tämä ei ole yllättävää, sillä peilikuvanedustuksen periaatteiden mukaisesti ehdokkaat saattavat ajatella edustavansa parhaiten heitä, joita he itse muistuttavat ja ajatella vaalitaktisesti vetoavansa parhaiten äänestäjiin, jotka voivat tunnistaa itsensä heissä. Tämä kuitenkin tarkoittaa, että ehdokaslistoilla aliedustetut ryhmät todennäköisesti jäävät vaaleissa mobilisointipyrkimysten ulkopuolelle. Siten esimerkiksi naiset, nuoret, vanhemmat ikäryhmät sekä erilaisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat voivat saada vähemmän heille kohdennettuja vaaliviestejä ja kannustusta poliittiseen aktiivisuuteen.

Luvussa 8 Veikko Isotalo ja Hanna Wass analysoivat ehdokkaiden kokemaa vaalihäirintää. Erilainen pelottelu, uhkailu ja häiriökäyttäytyminen, joita ehdokkaat joutuvat kampanjoidessaan nykyisin kohtaamaan, voivat nostaa kynnystä asettua ehdolle, kun poliitikon ammatti alkaa vaikuttavaa vastenmieliseltä tai suoranaisen vaaralliselta uravalinnalta. Häirintä saattaa saada myös äänestäjät takajaloilleen politiikan näyttäytyessä sekasortoiselta toimintakentältä, johon liittyy monenlaisia väärinkäytösepäilyjä ja syytöksiä. Isotalo ja Wass osoittavat, että vuoden 2023 eduskuntavaalien ehdokkaista noin 70 prosenttia kohtasi jonkinlaista häirintää kampanjoinnin aikana. Yleisimpiä häirinnän muotoja olivat sosiaalisen median tilien häirintä, virheellisen informaation levittäminen ehdokkaista tai puolueista ja loukkaavat kasvokkaiset kommentit. Häirintäkokemukset ovat myös vahvasti sukupuolittuneita, sillä naisehdokkaat raportoivat häirintätapauksista miesehdokkaista selvästi useammin. Tämä voi entisestään korostaa naisten miehiä suurempaa tarvetta saada tukea ehdokkuudelleen puolueelta ja omalta lähipiiriltään (vrt. Sipisen, von

Schoultzin ja Kestilä-Kekkonen luku 2 tässä teoksessa). Valtaosa ehdokkaista ei katso loukkaavan puheen kuuluvan politiikkaan, vaan kannattaa vihapuheen rajoittamiseen tähtääviä toimia. Pidemmällä tähtäimellä häirinnän seuraukset voivat olla erittäin haitallisia yhdenvertaisen edustuksellisen demokratian toimivuudelle, mikäli häirintäkokemukset tai pelkkä uhka häirinnän kohtaamisesta karkottavat etenkin nuoria tai erilaisten vähemmistöjen edustajia pois politiikasta. Poliittinen edustus voi tällöin vinoutua nykyistäkin enemmän olemassa olevia valtasuhteita suosivaksi.

Luvussa 9 siirrytään tarkastelemaan ehdokkaiden poliittisia asenteita. Veikko Isotalo, Jussi Westinen ja Josefina Sipinen analysoivat, missä määrin asenteissa on havaittavissa sukupuolen ja sukupolven mukaista eriytymistä. Viime vuosina on käyty vilkasta keskustelua sukupuolten välisestä kuilusta poliittisissa arvoissa ja asenteissa, joka näkyy siten, että etenkin nuoret naiset ovat merkittävästi keski-ikäisiä miehiä arvoliberaalimpia ja vasemmistolaisempia (Isotalo et al., 2024; Wass & Kauppinen, 2024). Tämä on näkynyt myös äänestyskäyttäytymisessä: vuoden 2023 eduskuntavaaleissa punavihreä blokki (SDP, vasemmistoliitto ja vihreät) sai 42 prosenttia naisten äänistä, mutta vain 27 prosenttia miesten äänistä. Isotalo, Westinen ja Sipinen selvittävät, heijastuuko äänestäjäkunnassa havaittu sukupuolikuilu myös ehdokkasiin. Tulokset osoittavat, ettei yksikään eduskuntapuolueista ole sisäisesti jakautunut sukupuolen tai sukupolven mukaan vasemmisto-oikeisto- tai liberaali-konservatiivi-ulottuvuudella. Esimerkiksi perussuomalaisten nuorempien miesehdokkaiden keskuudessa korostuvat autoritääriset, perinteiset ja nationalistiset arvot, mutta sama arvoprofiili näkyy myös puolueen nuorissa naisehdokkaissa. Suurimmat asenne-erot ehdokaskunnassa muodostuvat 1960–1970-luvuilla syntyneiden oikeistolaisten, perinteisiä arvoja ja auktoriteetteja korostavien miesten sekä 1980-luvulla tai myöhemmin syntyneiden vasemmistolaisten, liberaalien ja ympäristötietoisten naisten välille. Sen sijaan 1960–1970-luvuilla syntyneet naisehdokkaat ja 1980-luvulla tai myöhemmin syntyneet miesehdokkaat ovat arvomaailmaltaan suhteellisen lähellä toisiaan.

Luvussa 10 Thomas Karv ja Kim Backström tutkivat ehdokkaiden demokratia-asenteita. Maailmanlaajuisesti demokratioiden määrä on laskenut verrattuna 30 vuoden takaiseen (International IDEA, 2024, s. 13), ja esimerkiksi Unkarissa, Puolassa ja Yhdysvalloissa valtion poliittiset johtajat ovat johdonmukaisesti murentaneet maansa demokratian tilaa muun muassa heikentämällä oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja rauhallista vallanvaihtoa vaalien jälkeen. Suomi on yksi maailman vakaimmista demokratioista, mutta on selvää, että demokraattinen hallinto tarvitsee demokratian kannattajia. Karv ja Backström lähtevät liikkeelle ajatuksesta, että poliittiseen luottamustehtävään hakeutuminen usein tarkoittaa, että ehdokas hyväksyy edustuksellisen demokratian instituutiona. Tämä ei kuitenkaan välttämättä toteudu nykyhetkessä, jossa politiikka hahmotetaan yhä enemmän ”puhdas-sieluisten kansalaisten” ja ”korruptoituneen eliitin” välisenä kamppailuna. Karv ja Backström osoittavat, että yleisesti ottaen eduskuntaan pyrkivät ehdokkaat ovat tyytyväisiä Suomen demokratian tilaan. Samalla tulokset kuitenkin osoittavat, ettei myönteinen suhtautuminen demokratiaan ole ehdoton ehdokasvalinnan edellytys.

Niin sanottuihin järjestelmänvastaisiin puolueisiin, joihin Karv ja Backström lukevat perussuomalaiset ja Liike Nytin, kuuluvat ehdokkaat suhtautuvat demokratiaan selvästi kriittisemmin kuin vakiintuneiden puolueiden ehdokkaat. Nykyajassa, jota leimaavat eri väestöryhmien väliset jännitteet ja ideologinen vastakkainasettelu, demokratiaan myönteisesti suhtautuva poliittinen kulttuuri ei ole itsestäänselvyys.

Teoksen viimeisessä luvussa 11 Jussi Westinen tutkii poliittisen edustuksen alueellista eriytymistä. Muuttovoitto, korkea koulutustaso, korkea työllisyys, kiinteistöjen arvon säilyminen ja keskimääräistä korkeampi syntyvyys ovat Suomessa kasautuneet enenevässä määrin samoihin paikkoihin. Toisaalla rakennemuutos on koetellut toisia alueita ankarammin, ja näiltä alueilta on jääty myös entistä useammin ilman omaa kansanedustajaa. Edustuksen puuttuminen merkitsee heikompaa edunvalvontaa ja voi heikentää asukkaiden uskoa siihen, että heidän äänellään on merkitystä poliittisessa päätöksenteossa. Väestöennusteet ennakoivat, että väestö keskittyy tulevaisuudessa yhä harvempiin seutukuntiin, mihin vaikuttavat muun muassa syntyvyyden alueelliset erot, sisäinen muuttoliike ja suurille kaupunkiseuduille painottuva maahanmuutto. Näiden kehityssuuntien valossa on todennäköistä, että vaalipiirien välinen paikkajako muuttuu yhä epätasaisemmaksi. Myös maakuntien sisällä väestö keskittyy maakuntakeskuksiin. Samalla äänestysaktiivisuus on viime vuosikymmeninä eriytynyt: korkeammin koulutetuilla ja vauraammilla alueilla äänestetään aktiivisemmin kuin sosioekonomisesti heikommilla ja muuttotappiosta kärsivillä alueilla. Kaikkiaan nämä trendit viittaavat siihen, että alueiden väliset erot poliittisessa edustuksessa saattavat kasvaa tulevaisuudessa entisestään.

Tämä teos tarjoaa ajankohtaisen kuvan siitä, millaisin resurssein kansanedustajaehdokkaat osallistuivat vuoden 2023 eduskuntavaaleihin sekä siitä, millaisia poliittisia arvoja ja käsityksiä he edustivat. Tulokset osoittavat, että suomalainen ehdokasdemokratia on monella tavalla vahva ja elinvoimainen, mutta sen toimintaedellytyksiin kohdistuu samanaikaisesti useita paineita. Teoksen keskeiset johtopäätökset on mahdollista tiivistää seuraaviin havaintoihin.

Ensinnäkin ehdokkuuden sosiaaliset ja taloudelliset resurssit jakautuvat epätasaisesti. Ehdokkaiden kampanjointi nojaa yhä vahvasti henkilökohtaiseen rahoitukseen, mikä asettaa ehdokkuudesta kiinnostuneet eriarvoiseen asemaan jo ennen vaaleja. Sukupuolellakin on edelleen merkitystä: naiset tarvitsevat usein enemmän ulkopuolista tukea ja kannustusta lähteäkseen ehdolle. Myös erot kampanjointityyleissä heijastavat politiikan sukupuolittuneisuutta.

Toiseksi kampanjointia muovaavat uudenlaiset viestintäympäristöt ja toimintatavat. Sosiaalisen median monialustainen käyttö on muodostunut välttämättömäksi osaksi kampanjointia, mutta sen mahdollisuuksien ohella korostuvat myös riskit. Verkossa tapahtuva häirintä ja vihapuhe ovat tulleet osaksi poliittisen toiminnan arkea, ja ne uhkaavat kaventaa osallistumisen yhdenvertaisuutta heikentämällä erityisesti nuorten ja vähemmistöihin kuuluvien motivaatiota hakeutua ehdokkaiksi.

Kolmanneksi suomalaisen vaalijärjestelmän ehdokaskeskeisyys näyttäytyy kaksiteräisenä miekkana. Se tarjoaa ehdokkaille tilaa profiloitua itselle tärkeiden ryhmien edustajana, mutta samalla se siirtää kampanjarahoituksen keräämisen ja

kampanjoiden järjestämisen puolueilta ehdokkaille ja lisää kilpailua myös puolueiden sisällä. Järjestelmä vahvistaa politiikan henkilöitymistä ja voi samalla heikentää puolueiden sisäistä yhtenäisyyttä. Toisaalta ehdokkaiden arvojen ja asenteiden analyysi osoittaa, ettei puolueiden sisällä ole havaittavissa merkittäviä jakolinjoja naisten ja miesten eikä eri-ikäisten ehdokkaiden välillä. Tämä kertoo siitä, että puolueet kykenevät edelleen rekrytoimaan ehdokkaita, jotka sitoutuvat puolueidensa ohjelmallisiin linjauksiin ja ovat niistä suhteellisen yksituumaisia.

Lopuksi teos tuo esiin, että edustuksellisen demokratian toimivuus ei ole itsensänselvyys. Vaikka suurin osa ehdokkaista suhtautuu myönteisesti demokratiaan ja luottaa sen instituutioihin, järjestelmänvastaiset ja populistiset tulkinnat ovat saaneet sijaa myös ehdokaskunnassa. Alueellinen eriytyminen, sosiaalinen eriarvoisuus ja affektiivinen polarisaatio voivat tulevaisuudessa haastaa demokratian yhdenvertaisuuden ja edustuksellisuuden periaatteita. Demokratian tulevaisuus riippuukin siitä, kuinka hyvin poliittinen järjestelmä kykenee ylläpitämään kansalaisten motivaatiota ja turvallisuudentunnetta osallistua – sekä äänestäjinä että ehdokkaina – yhteisten asioiden hoitoon.

Suurin osa tämän teoksen empiirisistä analyyseistä perustuu vuoden 2023 eduskuntavaalien ehdokkailta kerättyyn kyselytutkimusaineistoon (ks. aineistokuvaus myöhemmin tässä luvussa). Kahdessa luvussa hyödynnetään myös vuoden 2019 ehdokaskyselyä (ks. aineistokuvaus Kestilä-Kekkonen ja von Schoultz 2020, s. 19). Ehdokaskyselyitä koordinoi Helsingin yliopisto, ja ne ovat osa laajempaa kansainvälistä yhteistyöprojektia (*Comparative Candidates Survey*, www.comparativecandidates.org), joka kerää tietoa parlamenttivaalien ehdokkaista eri maissa ja mahdollistaa siten maiden välisen vertailun yhdenmukaisia mittareita käyttäen. Tutkimus sisältää kysymyksiä eri aihealueista, kuten ehdokkaiden poliittisesta taustasta ja kokeemuksesta, nimittämisprosesseista, kampanjoinnista sekä poliittisista arvoista että demokratiakäsityksistä. Maakohtaisiin kyselyihin on ollut mahdollista lisätä myös muita, oman poliittisen järjestelmän kannalta relevantteja mittareita. Kyselytutkimus toteutettiin Suomessa ensimmäistä kertaa vuonna 2007, ja nyt se toteutettiin viidennen kerran.

Kiitämme lämpimästi kaikkia kyselyyn vastanneita ehdokkaita. Ilman heidän vastauksiaan tämä tutkimus olisi jäänyt tekemättä ja moni arvokas tutkimustulos saamatta. Teoksen toimittajina haluamme myös kiittää kaikkia kirjoittajia, jotka ovat antaneet jälleen panoksensa suomalaiselle ehdokastutkimukselle. Lisäksi haluamme esittää erityiskiitoksen Tampereen politiikan tutkimuksen laitoksen tutkimusavustajalle, yhteiskuntatieteiden kandidaatti Topias Favorinille erittäin huolellisesta toimitustyöstä kirjan loppuvaiheessa.

Josefina Sipinen, Yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto

Åsa von Schoultz, Professori, Helsingin yliopisto

Elina Kestilä-Kekkonen, Professori, Tampereen yliopisto

Eduskuntavaaliehdokkaat 2023 -kyselytutkimus

Eduskuntavaaliehdokkaat 2023 -kyselytutkimus kerättiin sähköisenä kyselynä 23.5.2023–30.10.2023 välisenä aikana. Ensimmäisessä vaiheessa tutkijat lasivat oikeusministeriön sivuilta tiedot eduskuntavaalien 2023 ehdokkaista ja etsivät internetistä ehdokkaiden sähköpostiosoitteet. Kutsu kyselyyn lähetettiin toukokuussa sähköpostitse kaikille niille ehdokkaille, joille löytyi sähköpostiosoite (72 prosenttia ehdokkaista). Ehdokkaille, jotka eivät vielä olleet vastanneet kyselyyn, lähetettiin kesäkuun aikana lisäksi kaksi muistutusta sähköpostitse. Syyskuussa vastaamatta jättäneitä ehdokkaita (myös heitä, joiden sähköpostiosoitetta ei aluksi löydetty) lähestyttiin vielä kirjeitse ja pyydettiin vastaamaan sähköiseen kyselyyn. Ehdokkaiden kotiosoitteet poimittiin Digi- ja väestötietoviraston (DVV) ylläpitämästä väestörekisteristä. Oikeusministeriö luovutti tutkijoiden pyynnöstä DVV:lle poimintaan tarvittavat ehdokkaiden henkilötunnukset. Tutkijoille luovutettiin ainoastaan ehdokkaiden kotiosoitteet (pois lukien niiltä ehdokkailta, jotka olivat kieltäneet osoitetietojensa luovutuksen).

Aineiston edustavuustarkastelu on kuvattu taulukossa 1.1. Siitä nähdään, että vaikka kyselyyn vastasi vain joka viides eduskuntavaalien ehdokkaista (vastausprosentti 20 prosenttia, $n=483$), aineisto on kohtuullisen edustava, kun huomioidaan ehdokkaiden sukupuoli, ikä, koulutus, puolue, vaalipiiri, valintatieto ja äidinkieli. Merkittävimmät ja potentiaalisesti kyselyvastauksiin heijastuvat vinoumat liittyvät ehdokkaiden koulutustaustaan: korkeasti koulutetut ovat aineistossa yliedustettuina ja matalammin koulutetut aliedustettuina. Kansanedustajaksi valitut ovat aineistossa myös aliedustettuina ja muodostavat niin pienen joukon, ettei tällä aineistolla ole mahdollista luotettavasti vertailla valituksi tulleiden ja valitsematta jääneiden välisiä eroja. Aineistoon on kuitenkin laskettu painomuuttuja, jossa on huomioitu taulukossa 1.1 listatut taustatekijät. Tiedot jakaumista kaikkien ehdokkaiden osalta on saatu oikeusministeriön ehdokasrekisteristä ja Tilastokeskuksen ehdokastilastoista.

Taulukko 1.1 Eduskuntavaaliehdokkaat 2023 -kyselytutkimuksen edustavuustarkastelu.

	Kyselyvastaajat		Kaikki ehdokkaat		Erotus %-y (otos – perusjoukko)
	n	%	n	%	
Kaikki	483	100	2424	100	
Sukupuoli					
Nainen	214	44,3	1039	42,9	1,4
Mies	253	52,4	1385	57,1	-4,7
Ikä					
18–24	24	5,0	103	4,2	0,8
25–34	84	17,4	376	15,5	1,9
35–44	120	24,8	680	28,1	-3,3
45–54	116	24,0	640	26,4	-2,4
55–64	90	18,6	424	17,5	1,1
65–	49	10,1	201	8,3	1,8
Koulutus					
Perusaste	8	1,7	163	6,7	-5,0
Toinen aste	98	20,3	798	32,9	-12,6
Alin korkea-aste	45	9,3	167	6,9	2,4
Alempi korkeakouluaste	111	23,0	470	19,4	3,6
Ylempi korkeakouluaste, tutkijakoulutus	220	45,5	826	34,1	11,4
Tieto puuttuu	1	0,2			0,2
Puolue					
KOK	44	9,1	212	8,7	0,4
PS	40	8,3	217	9,0	-0,7
SDP	38	7,9	217	9,0	-1,1
KESK	44	9,1	205	8,5	0,6
VAS	52	10,8	217	9,0	1,8
VIHR	54	11,2	217	9,0	2,2
RKP	29	6,0	111	4,6	1,4
KD	35	7,2	188	7,8	-0,6
LIIK	32	6,6	177	7,3	-0,7
Muu	115	23,7	663	27,4	-3,7
Vaalipiiri					
Hämeen vaalipiiri	34	7,0	144	5,9	1,1
Helsingin vaalipiiri	74	15,3	293	12,1	3,2
Kaakkois-Suomen vaalipiiri	28	5,8	158	6,5	-0,7
Keski-Suomen vaalipiiri	28	5,8	146	6,0	-0,2
Lapin vaalipiiri	23	4,8	112	4,6	0,2
Oulun vaalipiiri	39	8,1	177	7,3	0,8
Pirkanmaan vaalipiiri	42	8,7	239	9,9	-1,2
Satakunnan vaalipiiri	24	5,0	124	5,1	-0,1
Savo-Karjalan vaalipiiri	30	6,2	156	6,4	-0,2
Uudenmaan vaalipiiri	97	20,1	485	20,0	0,1
Vaasan vaalipiiri	28	5,8	161	6,6	-0,8
Varsinais-Suomen vaalipiiri	36	7,5	214	8,8	-1,3
Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiri	0	0	15	0,6	-0,6

	Kyselyvastaajat		Kaikki ehdokkaat		Erotus %-y (otos – perusjoukko)
	n	%	n	%	
Valintatieto					
Valittu	16	3,3	200	8,3	-5,0
Ei-valittu	467	96,7	2224	91,7	5,0
Äidinkieli					
Suomi	420	87,0	2 183	90,1	-3,1
Ruotsi	36	7,5	164	6,8	0,7
Muu / tieto puuttuu	27	5,6	77	3,2	2,4

Aineistoa ei voitu arkistoida Tietoarkistoon, sillä sen anonymisointi olisi tarkoittanut lähes kaikkien taustamuuttujien poistamista aineistosta. Aineiston yhteyshenkilönä toimii professori Åsa von Schoultz Helsingin yliopistosta.

Viittausohje: Sipinen, Josefina, von Schoultz, Åsa, Kestilä-Kekkonen, Elina, Isotalo, Veikko ja Lehtinen, Julius (2023). Eduskuntavaaliehdokkaat 2023 -kyselytutkimus [The Finnish Parliamentary Election Candidate Survey 2023]. (ei-julkinen tutkimusaineisto)

Lähteet

- Junkkari, M. (5.3.2025). Kuntavaalien ehdokasmäärä romahti – ja sillä voi olla dramaattisia vaikutuksia. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011077902.html>
- International IDEA. (2024). *The Global State of Democracy 2024: Strengthening the Legitimacy of Elections in a Time of Radical Uncertainty*. <https://doi.org/10.31752/idea.2024.55>
- Isotalo, V. & Järvi, T. (2020). Ehdokkaiden arvomaailmat. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen & Å. von Schoultz (toim.), *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019* (s. 172–201). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5>
- Isotalo, V. & Rapeli, L. (2024). Hallituspuolueiden ideologinen yhteneväisyys. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 314–341). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Isotalo, V., Sipinen, J. & Westinen, J. (2024) Sukupuolikuilu arvoissa ja puoluevalinnassa 2000-luvulla. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 245–274). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Isotalo, V. & von Schoultz, Å. (2024). What makes a successful candidate in the Finnish open-list proportional electoral system? Teoksessa Å. von Schoultz & K. Strandberg (toim.), *Political Behaviour in Contemporary Finland: Studies of Voting and Campaigning in a Candidate-Oriented Political System* (s. 190–206). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003452287-15>
- Kawecki, D. & Kekkonen, A. (2024). Affektiivinen polarisaatio ja puoluevalinta. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 224–243). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Kestilä-Kekkonen, E. & von Schoultz, Å. (toim.). (2020). *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019*. Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5>
- Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. & Söderlund, P. (2024a). Johdanto. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 33–42). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Kestilä-Kekkonen, E., Sipinen, J. & Westinen, J. (2024b). Harkintajoukot ja taktinen äänestäminen. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 198–223). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Koiranen, I., Koivula, A., Saarinen, A. & Räsänen, P. (2017). *Puolueiden rakenteet ja jäsenistöjen verkostot*. Kunnallisanalan kehittämissäätiö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021042716690>

- Kuitunen, S. (1998). Naisten poliittinen rekrytoituminen vuoden 1995 eduskuntavaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa. *Politiikka*, 40(1), 22–37. <https://journal.fi/politiikka/article/view/151214>
- Kuitunen, S. (2000). *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi: poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockström, J., Renn, O. & Donges, J. F. (2024). Global polycrisis: the causal mechanisms of crisis entanglement. *Global Sustainability*, 7(6). <https://doi.org/10.1017/sus.2024.1>
- Mattila, M., Isotalo, V., Järvi, T. & von Schoultz, Å. (2020). Kampanjointi. Teoksessa Å. von Schoultz & E. Kestilä-Kekkonen (toim.), *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019* (s. 60–86). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5>
- Mickelsson, R. (2021). *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*. Kolmas painos. Vastapaino.
- Mykkänen, J., Nord, L. & Moring, T. (2022). Ten years after: Is the party-centered theory of campaign professionalization still valid? *Party Politics*, 28(6), 1176–1186. <https://doi.org/10.1177/13540688211045260>
- Paloheimo, H. (2024). Puoluevalinta eri äänestäjäryhmissä. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 124–162). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Perälä, A. (2018). Hallitsemattomia “hallittuja sukupolvenvaihdoksia”: poliittisten nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen rooli poliittisessa rekrytoinnissa keskustassa, kokoomuksessa ja SDP:ssä 1970–2015. *Politiikka*, 60(3), 208–227. <https://journal.fi/politiikka/article/view/76324>
- Sipinen, J. (2021). *Recruitment of immigrant-origin candidates in Finnish municipal elections*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1910-6>
- Sipinen, J. & Koskimaa, V. (2020). Ehdokkaiden taustaominaisuuksien merkitys ehdokasasettelussa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen & Å. von Schoultz (toim.), *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019* (s. 24–56). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5>
- Söderlund, P. (2024). Candidates and Campaigning. Teoksessa Å. von Schoultz & K. Strandberg (toim.), *Political Behaviour in Contemporary Finland: Studies of Voting and Campaigning in a Candidate-Oriented Political System* (s. 225–240). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003452287-18>
- Söderlund, P., von Schoultz, Å. & Papageorgiou, A. (2021). Coping with complexity: Ballot position effects in the Finnish open-list proportional representation system. *Electoral Studies*, 71, 102330. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102330>
- von Schoultz, Å. (2018). Electoral Systems in Context: Finland. Teoksessa E. S. Herron, R. Pekkanen & M. Shugart (toim.), *The Oxford Handbook of Electoral Systems* (s. 601–626). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhob/9780190258658.013.42>

- von Schoultz, Å. & Papageorgiou, A. (2021). Policy or person? The electoral value of policy positions and personal attributes in the Finnish open-list system. *Party Politics*, 27(4), 767–778. <https://doi.org/10.1177/1354068819891048>
- Tooze, A. (24.2.2022). Chartbook #130 Defining polycrisis - from crisis pictures to the crisis matrix. <https://adamtooze.substack.com/p/chartbook-130-defining-polycrisis>
- Wass, H. & Kauppinen, T. M. (2024). Sukupuolisakset äänestyslipulla: sukupuolen ja iän yhteys äänestäjien poliittisiin valintoihin. Teoksessa A. Rajavuori (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2024* (s. 73–103). Kalevi Sorsa -säätio.
- Wass, H., Kärrylä, I., Luostari, R. & Isotalo, V. (2024). Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 44–65). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>